



# Český zápas

Týdeník Církve československé husitské

Ročník: 92

Číslo: 6

5. února 2012

Cena: 8 Kč

## DVOJÍ VÝROČÍ II. PATRIARCHY GUSTAVA ADOLFA PROCHÁZKY

V letošním roce si v souvislosti s naším druhým patriarchou Gustavem Adolfem Procházkou (18. 3. 1872 – 9. 2. 1942), připomeneme hned dvě výročí. 140 let od jeho narození a 70 let od jeho úmrtí. Náš II. patriarcha byl mužem v mnoha ohledech nezapomenutelným a ještě dnes se u pamětníků či znalců historie ČČS(H) setkáváme s více či méně příznivým hodnocením jeho patriarchátu „panování“. Kým však byl Gustav Adolf Procházka ve skutečnosti? Především byl mužem činu, bývalým katolickým seminaristou a posléze knězem, pocházejícím z početné rodiny dámského krejčího Emanuela Procházky a jeho zbožné manželky Aloisie. Prostý původ, seminaristická výchova, která kladla velký důraz na řád a poslušnost, jakož i konfrontace s tvrdou realitou života řadového kněze v počátcích 20. století, to vše vedlo k formování osobnosti GAP a předznamenalo i jeho – ne vždy s nadšením přijímané – působení v pozici biskupa nově ustavené východočeské diecéze (od r. 1923), až po jeho „panování“ v úřadě patriarchy ČČS(H) (od r. 1928).

Když mladého GAP ustavil jeho světitel biskup dr. Emanuel Schöbel kaplanem ve Vysokém nad Jizerou, posléze v Lounech a následně – od r. 1905 – v Jenišovicích u Turnova, těžko mohl tento prelát předpokládat, že mladý kněz bude jednou stát v čele „schizmatické“ církve.

Kdo ví, jak by se vyvíjel život mladého muže, kdyby místního faráře Hájka, Procházkova představeného, ne navštívila v roce 1905 jeho neteř Aurelie Stehlíková. Tato žena vstoupila do života duchovního, u něhož se v té době již objevovaly všechny atributy tzv. reformního kněze a modernisty. Byl nejen silně sociálně citlivým a chudobou svých bližních zmítaným vlastencem, ale též kritikem života vysokého kléru. Sbližení GAP s Aurelií Stehlíkovou, které vyvrcholilo narozením nemanželské dcery Lolinky, jakož i tvrdé pronásledování ze strany některých Aureliných příbuzných, nelidský a naprosto nekřesťanský přístup jeho nadřízených a dlouholeté

nucené odloučení od milované ženy a dcerky vedly k tomu, že se Procházkovy názory radikalizují a on se ještě více zapojuje do díla katolických reformistů. Publikuje např. v reformistům nakloněných Národních listech či v Právu národa. První světová válka, miliony obětí, rozklad rakousko-uherské monarchie a především naprostá loajalita a často i aktivismus nejvyšších prelátů s válečným dobrodružstvím I. světové války vedly k naprostému vnitřnímu rozchodu GAP s dobovou římskou církví. Nechtěl Říma, v čele s papežem Benediktem XV., jakkoli diskutovat o požadavcích reformistů ve věcech zásadních (český jazyk při mši, demokratizace církve, zdobrovolnění celibátu aj.) vedla k dalšímu reformnímu pnutí mezi katolickým klérem.

Není divu, že se GAP stane aktivním členem Jednoty katolického duchovenstva, posléze radikálního Ohniska a nakonec i nejudernějšího centra modernistických snah – Klubu reformních kněží. V říjnu 1919 se tajně ožení se svojí milovanou Aurelií a o Vánocích téhož roku slouží ve své farnosti, v Jenišovicích, mši svatou, přeloženou do českého jazyka.

Podle několika svědectví to byl právě GAP, kdo 8. 1. 1920 v památném zasedání „radikálů“ svým zásadním postojem překlopil míry vah na stranu těch kněží, kteří se odhodlali „via facti“ vstoupit na cestu otevřené konfrontace s Římem a založili novou denominaci, která dostala název Církve československé. Hned 11. ledna ohlásil GAP svůj přestup do nové církve svým farníkům a ti jej, až na výjimky, následovali. Za to si vysloužil nejen on, ale všichni „schizmatici“, uvržení do klatby papežem Benediktem XV. dne 15. ledna 1920.

Od této chvíle začíná nejen období usilovné misijní práce, ale také období tvrdých střetů s katolickými tradicionalisty a konformisty, včetně některých významných intelektuálů své doby. Za všechny jmenujme kritiky nové církve, jakými byli historici Josef Pekař a Josef Šusta.

*Dokončení na str. 3*



Na ekumenické slavnosti u sv. Vojtěcha posloužil kázáním synodní senior ČCE a předseda ERC Joel Ruml

## EKUMENA U SV. VOJTĚCHA V DEJVICÍCH

V minulém čísle našeho časopisu jsme informovali o ekumenické studentské slavnosti, která se tradičně konala v rámci celosvětového Týdne modliteb za jednotu křesťanů. Dalším setkáním, kterého se při této příležitosti křesťané v Praze pravidelně účastní, je Ekumenická bohoslužebná slavnost. Při jejím pořádání se střídá každý rok Česká biskupská konference a Ekumenická rada církví; v kostele nebo sboru pořádající strany káže některý ze zástupců pozvaných církví. Tentokrát jsme se sešli v pondělí 23. ledna v kostele sv. Vojtěcha v Praze 6-Dejvicích, slavnosti předsedal pražský arcibiskup Mons. Dominik Duka, kázáním posloužil synodní senior Českobratrské církve evangelické a předseda ERC Mgr. Joel Ruml. Za naši církev se zúčastnil bratr patriarcha ThDr. Tomáš Butta.

J. Ruml připomněl, že letošní Týden modliteb se koná ve světle výroku apoštola Pavla, hovořícího o proměnění skrze vítězství našeho Pána Ježíše Krista. Sám se však ve svém kázání obrátil k textu starozákonního proroka Abakuka, v jehož volání k Bohu lze spatřit mnoho společného s naší situací. Následující věta by klidně mohla zaznít i v Čechách za posledních desetiletí, možná ještě lépe po proběhlém sčítání lidu: „Bojím se o tvé dílo, Hospodine, v tento čas je zachovej, v tento čas je uveď ve známost...“ (Ab 3,2) Česká společnost dává sice najevo, že má víru v srdci, ale společenství víry nepotřebuje. Prorok zaznamenává, že Bůh se blíží – ne jako vánek, ale jako lavina převracějící vše, co je v cestě. Zprvu vy-

stupuje jako pozorovatel tohoto dění, zaznamenává důsledky, které bude mít Boží zásah pro krále apod., brzy ale zjišťuje, že se předzvěst týká i jeho. Přichází však i na to, že není proč se schovávat a stranit, že Boží příchod je signálem proměny a přerodu. To už popisuje sám na sobě, když říká: „I kdyby fíkovník nevypučel, réva nedala výnos, selhala plodnost olivy... Já budu jásotem oslavovat Hospodina, jásat k chvále Boha, který je má spása.“ (3,17,18) Cítí nyní pevnou půdu pod nohama, vidí věci i sebe sama jinak – očima víry. Vidí, že není jen tady a teď, ale bytí s Bohem a v Bohu. I kdyby nastal konec jeho či konec světa, jeho místo v jiném řádu bytí je dáno, bylo již připraveno. Není třeba se bát. Stejně svědectví cítíme ze slov apoštola Pavla, která sice nejsou příliš konkrétní v popisu oné proměny (a my bychom tak rádi poodhalili toto tajemství!), ale dávají jistotu, že v Boží blízkosti bude vše jiné. V Bohu zítí pokračuje. I pro nás v této chvíli platí, že Bůh je blízko. Každého z nás, na jakémkoli postu lidské společnosti, vyzývá, abychom uměli dosvědčovat, že nehledáme svých věcí, nýbrž toho, aby Bůh, dárce života, zachránce a garant života byl ctěn, oslavován, milován a chválen.

Připomeňme krátce několik důležitých momentů v dějinách církve v Polsku: zemi, jejíž křesťané připravili texty pro letošní modlitební týden. Tyto dějiny - mimochodem v některých obdobích velice úzce propojené s historií našeho a dalších evropských států - sahají do doby před tisíci lety, kdy výsledkem působení misionářů

Cyrila a Metoděje vznikla první křesťanská společenství. S rokem 966 se pojí nejen křesťanský panovník Měška z rodu Piastovců, ale také počátek polského státu. První arcibiskupství znamenající samostatnou jurisdikci polského území vzniklo r. 1000 v Hvězdě, kdy se u hrobu sv. Vojtěcha, jehož ostatky byly později převezeny do pražské katedrály sv. Víta, sešli český, německý a polský panovník. Prvním korunovaným polským králem se stal Boleslav Chrabrý v r. 1025.

Polská země vzkvétala zejména v 15. a 16. století – tehdy sem také začaly pronikat myšlenky reformátorů M. Luthera (ovlivnil zejména měšťany), J. Kalvína a H. Zwingliho (přiklání se k němu zejména šlechta). V důsledku tohoto působení vznikly později Evangelická lutherská a Evangelická reformovaná církev. Nábožensky tolerantní Polsko se stalo útočištěm protestantských uprchlíků z mnoha koutů Evropy; již dříve zde nacházeli příznivé podmínky také muslimští Tataři a karaitští židé.

Rozvoj protestantismu zabrzдила protireformace; nových svobod se země dočkala r. 1789, kdy polský Sejm jako druhý parlament na světě schválil ústavu, v níž zaručil svobodu vyznání a kultu.

Dalších více než sto let byla země rozdělena mezi velmoci Prusko, Rusko a Rakousko a stejně jako naše země získala nezávislost r. 1918 v důsledku rozdělení sil po I. sv. válce. Poválečný ekonomický a kulturní rozkvet byl přerušován jedním z nejtragičtějších

*Dokončení na str. 4*



Fotografie zakladatelů církve z archivu bratra faráře Aloise Kubiše



## DVOJÍ VÝROČÍ II. PATRIARCHY...

*Dokončení ze str. 1*

V Procházkově korespondenci nalézáme již tehdy znaky muže zásadového a vnitřně pevného. Na něj se obraceli jeho přátelé-kněží, jeho žádají o radu, o povzbuzení, jemu směřují své úzkosti a obavy. Procházka jim dodává odvahy a především přesvědčení o správnosti věci! Někteří jeho přátelé-kněží se od něho odvracejí, neboť se zalekli schizmatu. Někteří se prostě báli jít do konfrontace s vsudypřítomnou mocí římské církve. Objevují se útoky na jeho osobu i na jeho rodinu. Není divu! Již v té době je vnímán jako jeden z čelných představitelů nové církve, a to přesto, že zodpovědné funkce zastávali jiní: dr. Karel Farský, Emil Dlouhý-Pokorný, Ferdinand Stibor, Rudolf Pařík a v následné pravoslavné krizi (1920-1924) i Matěj Pavlík – Gorazd.

Z pozůstalosti Procházkovy však víme, že se – i jako řadový kněz Církve československé v Jenišovicích a okolí – živě zajímal o všechny problémy, které provázely život nové církve. Počínaje vznikem liturgie, přes zápas o duchovní a teologickou orientaci církve (tzv. pravoslavná krize), až po napětí mezi některými zklamými idealisty na straně jedné (kteří si s nástupem nové církve představovali radikální zlepšení poměrů ve všech sférách svého i národního života) a Prahou, resp. dr. Karlem Farským a ústředními orgány, kteří museli dát živelnému hnutí nějaký směr a řád. Snad právě tato doba plná nadšení, ale i zmatků a nejistot, upevnila v GAP přesvědčení, že svoboda svědomí, kterou církev deklarovala jako jeden ze svých zásadních teologických principů, nesmí být nahrazována individualismem, svévolí a nekázní! Právě důraz na „kázeň a řád mezi dítkami Božími“ byl oblíbeným Procházkovým heslem!

Toto své přesvědčení mohl GAP naplnit především jako biskup nově zřízené východočeské diecéze Církve československé, kterým byl zvolen v diecézním shromáždění v Pardubicích dne 27. května 1923. Během čtyř let, která měl prožít jako biskup, se mu podařilo stabilizovat život náboženských obcí, upevnit vnitřní řád života duchovních i laiků a přenést sídlo východočeské diecéze z Turnova do Hradce Králové. Je zajímavé, že dr. Karel Farský ostře vystupoval nejen proti myšlence přemístění biskupského sídla z Turnova do Hradce Králové, ale nesouhlasil ani s tím, aby se hlavním architektem královéhradeckého sboru stal Josef Gočár, jeden z nejvýznamnějších architektů mezi dvěma světovými válkami!

Přítel patriarchy dr. Farského, GAP, nejen tento nesouhlas nejvyšší hlavy církve ustál, ale v diskusi prosadil svou. Snad to bylo i tím, že nejvýznamnější muž Církve československé, dr. Karel Farský, o řadu let mladší než GAP, byl nejen přítelem Procházkovým a jeho rodiny, ale GAP pro něj byl také tím, u koho v dobách nejtěžších – v době samoty a nemoci – hledal oporu!

Jakkoli se v řadách církve ve dvacátých letech objevila řada významných osobností, duchovních i laiků (např. Ferdinand Stibor, J. R. Stejskal, Alois Spisar, Emil Dlouhý-Pokorný, Rudolf Pařík, Alois Kuřík, Alois Tuháček, Václav Lemberk, Ferdinand Kalous, František Kovář a další), stal se právě GAP nejvýznamnějším z nich. Dne 18. března 1928 byl v chrámu sv. Mikuláše GAP slavnostně uveden do funkce patriarchy. Ze 194 náboženských obcí jej volilo 171!

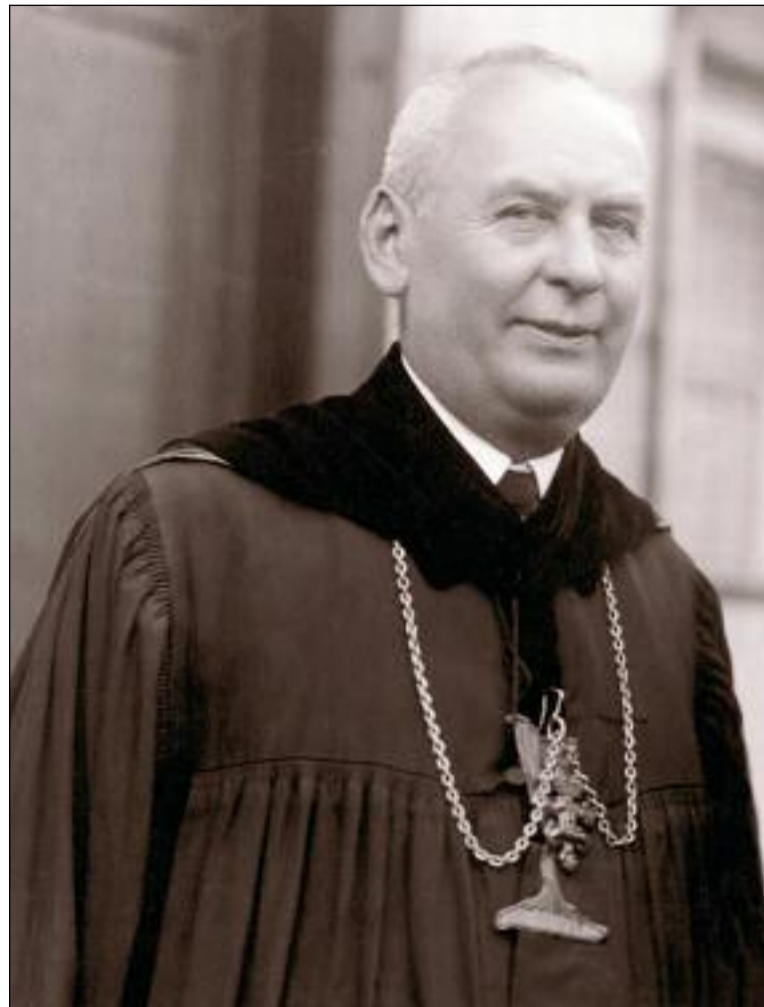
Pro tuto dobu je charakteristické, že onen duchovní kvas vedl novou církev nejen k zápasům s vnějšími kritiky a odpůrci, ale také k zápasům a tří-

bení uvnitř ní samé. Někteří významní muži nové církve vedli s biskupem a následně patriarchou Procházkou silný zápas: tak věčný radikál a neklidný duch doby Emil Dlouhý-Pokorný odmítal episkopální prvky v církvi a z plíživého klerikalismu obviňoval i Procházkou. Alois Kuřík vystupoval proti volbě Stanislava Kordule, přítele Procházkova, biskupem východočeské diecéze a obviňoval GAP z nedemokratického postupu. Vynikající laik, autor řady divadelních představení a učitel náboženství Václav Lemberk brojil ve své Husově lize proti nedemokratickému duchu vedení církve, proti klerikalizaci a proti přetrvávajícímu (údajnému) episkopalismu církve.

František Kovář či Alois Spisar polemizovali s Procházkou a vlastně s celou pražskou ústřední radou (např. s Ferdinandem Práškem) a kritizovali údajné autoritářské prvky ve vedení církve. Samostatnou kapitolou byl i zápas o nové bohovědné učiliště, resp. o teologickou fakultu a personální obsazení profesorských míst. Společnost dr. Karla Farského, která vznikla v roce 1933, může být také vnímána jako potvrzení a sjednocení protiprocházkovské opozice. Nakonec však i tyto mužové (Kovář a Spisar) našli své místo po boku GAP a pracovali pro dobro církve. Fr. Kovář se stal dokonce Procházkovým nástupcem v úřadu patriarchy.

Od smrti dr. Karla Farského (19. července 1927) musela církev čelit řadě dalších obtíží. Málokdo si dnes umí představit otřes, který pro řadu lidí znamenala smrt Karla Farského! Jeho nástupce s ním byl, jak jinak, neustále porovnáván.

Málokdo si dnes také umí představit, co to znamenalo být prvním mužem církve v letech, kdy na mladou Československou republiku poprvé udeřili



II. patriarcha Gustav Adolf Procházka

la světová hospodářská krize. Řada náboženských obcí v prvotním nadšení začala stavět své bohoslužebné místnosti (kostely), spoléhaje – mimo jiné – na sliby jednotlivých ministrů, že bude dodržena církevní subvence. Za tuto naivitu zaplatila církev tvrdou daň. Dluhy, nedostavěné sbory, psychický nápor na duchovní i laiky. Není divu, že se biskup a potažmo patriarcha Procházka setkával i s případy selhání některých duchovních: defraudace, alkoholismus, nemravný život. Jakkoli těchto případů bylo málo (což slouží mladé církvi ke cti), doléhaly jistě tvrdě na psychiku GAP. Jeho pevné teocentrické zakotvení, podpora jeho rodiny, zejména manželky Aurelie a radost spojená s výchovou dětí, to vše dávalo GAP sílu překonávat nejen všechna strádání, ale působit aktivně i na úrovni evropské. GAP se aktivně podílel na všech významných ekumenických aktivitách – konferencích své doby, např. ve Stockholmu (1925), v Cambridge (1931), v Kodani (1936) aj. Nastupující fašistické tendence v Evropě, silné komunistické hnutí v masyrovském Československu a především nástup nacionálního socialismu v čele s Adolfem Hitlerem, to vše nutilo patriarchu Procházkou usilovně pracovat na díle skutečného křesťanství. Z dokumentů víme, že jak fašismus, tak komunismus Procházka odsoudil, uvědomujíc si – takřka prorocky – již v té době odpudivou moc totalitních systémů. Silný vliv národních socialistů, a především úcta k TGM, nedovolily Procházkovi, aby jakkoli s nastupujícími totalitními režimy smlouval. Ačkoli měl silné sociální citění, nepropadl dobové módě, která pohlížela na svoji budoucnost třídním pohledem s výhledem na platonicky průzračnou sociálně spravedlivou – komunistickou – společnost! Poslední svůj zápas svedl GAP s nepřitelem nejtemnějším, s nacismem. Do tohoto boje vstupoval bez své největší pozemské opory, manželky Aurelie. Ta zemřela již v lednu 1936. GAP se takřka přes noc stal patriar-

chou nikoliv již Církve československé, ale Církve českomoravské. Musel zápasit o sebemenší prostor pro církev. Podařilo se mu např. dohodnout zrušení zákazu bohoslužeb naší církve v rozhlase. Odmítal jakoukoli formu spolupráce s nacisty či kolaboranty, ačkoli byl vydán všanc např. aktivistickým snahám duchovního R. Ceha či byl dokonce bývalým duchovním Hulínským udán německým úřadům za přetrvávající benešovskomasarykovské názory!

Když 2. 12. 1940 umírá biskup Stanislav Kordule, věrný přítel Procházkův, odcházejí rychle síly i patriarchovi. Ten ve svém životě překonal řadu nemocí, nejednou se ocitl na pokraji života a smrti. Ještě v srpnu 1941 sloužil bohoslužby v Jenišovicích, tedy tam, kde počala jeho práce pro novou církev a kde se také poprvé setkal se svojí milovanou ženou Aurelií. O půl roku později umírá.

Gustav Adolf Procházka zemřel ve svém bytě v Praze-Dejvicích dne 9. února 1942. Zpopelněn byl 13. února 1942 ve strašnickém krematoriu a poslední útočiště našel jeho popel v dejvickém Husově sboru vedle prvního patriarchy dr. K. Farského.

Za nacismu bylo za aktivní činnost proti nacismu uvězněno 24 % pražských duchovních a z celé církve 11 %. Snad i v této předtuše zněla poslední slova GAP takto: „*Bud'te věrní a ochraňte církev Páně!*“

Gustav Adolf Procházka patří mezi nezapomenutelné postavy dějin naší církve. Silní mužové (i ženy) bývají vnímáni jako „kontroverzní“. Byl jím i GAP. Jeho obětavost a služba si však zaslouží naši hlubokou úctu a jeho život a dílo další zkoumání. Jistě není náhoda, že naší církvi slouží poctivě a věrně jako duchovní i jeho přímí potomci. Vnučky: Miroslava Jarolímová (Horažďovice) a Lenka Palčovičová (Klatovy), a dcera sestry Jarolímové, pravnučka GAP, Miroslava Zítová (České Budějovice-Rožnov). I jim náleží poděkování církve!

Martin Chadima

## NAŠE RECENZE

**PETR MELMUK: DĚJINY TEXTU A DOBY STARÉHO ZÁKONA.**

VYDAL HUSŮV INSTITUT TEOLOGICKÝCH STUDIÍ. PRAHA 2011, 96 STRAN, 98 Kč. ISBN: 978-80-904964-2-2.

V závěru roku 2011 (téměř jako vánoční dárek) se na knižním trhu objevila sličná brožovaná publikace ve fialové vazbě a formátu A5, ze které budou mít radost zejména studenti prvních ročníků teologie (Starého zákona). Autorem je absolvent Komenského evangelické fakulty a činný farář ČCE dr. Petr Melmuk, který působí rovněž jako pedagog HTF UK Praha a Husova institutu teologických studií. Ten připravil učebnici k předmětu, který na obou školách již několik let učí. Nečiní si vyšších ambicí než poskytnout (nejen studentům) stručný přehled poznatků ze dvou úvodových starozákonních podoborů: dobového pozadí a literárního úvodu. Z toho důvodu je učebnice rozdělena na dvě části: Dějiny starozákonního textu (40 stran) a Dějiny starozákonní doby (45 stran). Každá část má pět kapitol, resp. věnuje se pěti tématům. A každá kapitola (téma) má stejnou

strukturu: úvod, celkový přehled tématu, podrobnější informace a soupis příslušné české, německé a anglické literatury. Nadpisy jednotlivých odstavců a klíčová slova jsou zvýrazněny. Z formálního uspořádání poměrně výrazně vysvítá, že autorovi leží na srdci zejména přehlednost a srozumitelnost předkládané látky. A to je také vedle stručnosti základní charakteristikou Melmukovy knihy. Sympatické na ní je však zejména to, že cílí na studenty, a to konkrétně na studenty, kteří se s teologií setkávají na fakultě vůbec poprvé. Jím předkládaná základní a fundovaná informace. Nepředpokládá žádné predispozice, nechce ohromovat rozsáhlými teoretickými znalostmi ani vstupovat do odborné diskuse. Je to skriptum, tedy učebnice v pravém slova smyslu, která chce přístupnou formou a přehledně rozřídít, tj. uspořádat informace, které jsou sice známé, ale dnes již obtížněji pro řadu studentů dostupné. Vedlejším produktem této snahy je uvedení do základní odborné terminologie k předmětu. Na několika místech Melmuk svou knihu také obohacuje o některé (již standardní) aktuální údaje ze současné literatury (na str.

71-84), které od ostatního textu graficky odlišuje (tučnou kurzívou).

Encyklopedičností své učebnice navazuje Melmuk zejména na stále výbornou Bičovu knihu „Ze světa Starého zákona“ (příp. „Palestina“) a Kubáčova skripta „Úvod do hebrejského textu Starého zákona“. Důrazem na realie a poučenou reflexi dobových souvislostí vypovídají Melmukova skripta o jeho odborné lásce – dějinách a archeologii. Poměrně dlouhá souvětí zase prozrazují vliv literatury z německého prostředí, již je Melmuk formován. Solidní práci s mnoha fakty a pro studium Starého zákona užitečnými detaily jistě ocení nejen studenti, ale i laičtí čtenáři Starého zákona. Lze jen doufat, že Melmukova kniha snad studentům zabrání připravovat se na zkoušky z pochybných zdrojů. Vyjadřuji zde vděčnost všem, kdo se o vznik této užitečné publikace postarali. A přeji Melmukově knize, aby se stala praktickou učebnicí, ke které se student (její čtenář) bude rád vracet i po uplynutí svého studia. Svou srozumitelností a přehledností k tomu má dobré předpoklady.

Knihu je možno získat buď v Husově institutu teologických studií

www.hits.zde.cz,

nebo na tel.: +420 233 371 541.

Jiří Beneš

